

Het Engelse meisje

Eerder verschenen van dezelfde auteur bij The House of Books
Een liefde in oorlogstijd

MARGARET LEROY

Het Engelse
meisje

the house of books

Oorspronkelijke titel: *The English Girl*
Oorspronkelijk uitgegeven door: Sphere, 2013
© Margaret Leroy, 2013
© Vertaling uit het Engels: Edwin Krijgsman, 2015
© Nederlandse uitgave: The House of Books, Amsterdam 2015
Omslagontwerp: Cunera Joosten, Amsterdam
© Omslagfoto: Carmen Gonzalez / Trevillion Images
Foto auteur: © Nikki Gibbs
Typografie: ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 4574 2
ISBN 978 90 443 4575 9 (e-book)
NUR 302

www.thehouseofbooks.com
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*... the crack in the tea-cup opens
A lane to the land of the dead.*

– W.H. Auden, 'As I Walked Out One Evening'

Deel I

8 september 1937 – 10 september 1937

1

Een paar kilometer na Innsbruck komt de trein plotseling schokkend tot stilstand. Het sprookjesboek waarin ik zit te lezen, valt van mijn schoot op de grond. De man tegenover me pakt het op. Hij is van middelbare leeftijd en kalend, en hij draagt een dofbruin flanellen jasje. Wanneer hij me het boek aanreikt, raakt hij met de vochtige huid van zijn hand de mijne aan en ik vraag me af of hij dat met opzet doet. Ik merk dat ik knalrood word.

‘Dank u,’ zeg ik in het Duits.

Zijn ogen zijn op me gericht; zijn blik is doordringend en begerig. Ik heb dat al eerder opgemerkt – hoe mannen op het vasteland naar je kijken. Hongerig – alsof je een heel bijzonder, schitterend cadeau bent, helemaal speciaal voor hen, die niet kunnen wachten om het uit te pakken.

‘Bent u Engelse, *Fräulein*?’ vraagt hij.

Hopelijk niet vanwege mijn uitspraak, waar ik trots op ben, maar omdat ik een Engels boek zit te lezen. Misschien ook vanwege iets in mijn uiterlijk – mijn huid die zo snel kleurt, mijn blonde, wanordelijke haar. En misschien ook mijn kleding – het bloesje van Tana Lawn en mijn plissérok; de gemakkelijke veter-schoenen, omdat mijn moeder altijd zegt dat je op reis comfortabele schoenen moet dragen.

‘Ja, dat klopt,’ zeg ik.

‘Moet u ver?’

‘Ik ga naar Wenen.’

Ik laat het woord over mijn tong rollen als een heimelijk snoepje en geniet van de zoete smaak.

‘Bent u daar al eens eerder geweest?’

‘Nee, nooit.’

‘Wenen is een prachtige stad,’ zegt hij.

‘Ja, dat hoor je van iedereen.’

‘Maar – neemt u me niet kwalijk dat ik het zeg, Fräulein – u lijkt me wel erg jong om alleen te reizen...’

‘Ik ben zeventien,’ zeg ik, een beetje uitdagend.

Hij kijkt naar het boek dat ik vastheb.

‘Houdt u van sprookjes?’ vraagt hij.

‘Ja, ik ben er dol op.’ Ik ben bang dat dat wat naïef klinkt. ‘Het is namelijk zo dat ik Engelse les moet gaan geven aan een klein jongetje. Hij is nog maar vier jaar. Ik zocht naar een verhaaltje dat ik aan hem zou kunnen voorlezen.’

Opeens voel ik weer hoe mijn wangen gaan gloeien: ik heb te veel gezegd.

‘Nou, dat jongetje heeft geluk met zo’n lerares, Fräulein,’ zegt de man.

Ik haal mijn schouders lichtjes op; ik weet niet wat ik daarop moet zeggen.

De enige andere persoon in onze coupé is een nogal grove vrouw van middelbare leeftijd. Ze ziet eruit als een moederkloek – wollen rok, dikke kousen – en ze is zo verstandig geweest om in een koekblik eten mee te nemen, kleine pakketjes van vetvrij papier met daarin *Bratwurst*, bruinbrood en een stuk nogal smake-loos uitzierende kaas. Ze lijkt onaangedaan door het plotselinge oponthoud; ze kauwt zonder blikken of blozen haar maaltijd weg. Maar als de conducteur langskomt, staat ze op en schuift de deur van de coupé open.

‘Zou u ons misschien willen vertellen wat er aan de hand is?’ vraagt ze hem.

Ze is kordaat. Ze verwacht dat men naar haar luistert. Ik vraag me af of ze misschien lerares is.

De conducteur fronsst zijn voorhoofd en zijn gezicht betreft.

‘Er is een of andere idioot voor de trein gesprongen,’ zegt hij tegen haar.

Er gaat een rilling van afschuw door me heen – en dan een golf van droefenis, van verdriet voor deze onbekende die is gestorven, en die zo’n afschuwelijke dood tegemoet is gegaan.

Ik heb niet het idee dat de moederkloekvrouw dat ook zo voelt. Ze heeft een nuchter trekje om haar mond.

‘Gaat het lang duren?’ vraagt ze hem nogal geëgerd.

‘Ze moeten de rails vrijmaken,’ zegt de conducteur tegen haar.

Ik wil er niet aan denken – waarvan ze de rails moeten vrijmaken. Ze zucht theatraal en neemt weer plaats.

De man met het bruine flanellen jasje buigt zich naar me toe: ‘Dus, Fräulein, u gaat in Wenen studeren?’

‘Ja, dat klopt,’ antwoord ik. ‘Ik ga piano studeren. Aan de Academie voor Muziek en Uitvoerende Kunsten.’

Ik vind het heerlijk om die woorden uit te spreken; ze klinken me als poëzie in de oren.

‘U bent vast heel getalenteerd,’ zegt de man een beetje overdreven. Ik heb het gevoel dat er iets van wellust achter zijn woorden schuilgaat.

Ik sta op terwijl ik mompel dat ik wil gaan kijken wat er aan de hand is. Eigenlijk is het alleen maar een smoesje, een manier om het gesprek te beëindigen, want de man bezorgt me een ongemakkelijk gevoel. Ik ga het gangpad op en kijk door het raam. Maar de rails maken een bocht – ik kan de voorkant van de trein niet zien.

Daarom kijk ik naar buiten – de massieve bergen met glinsterende sneeuwvlekken op de toppen, de steile, beboste hellingen daaronder en hier en daar een dorpje. Daarboven de prachtige herfstlucht, met al die kleurschakeringen, en daar ergens in dat heldere licht een rondzwevende roofvogel, de punten van zijn vleugels in zilver gedoopt. In het gangpad stinkt het naar zweet en sigarettenrook, en onverschrokken open ik een raampje. Er komt heerlijk koele lucht naar binnen die ruikt naar grazig gras, het

fluwelen stuifmeel van wilde bloemen, hars van de naaldbomen, alles met een vleugje van de frisblauwe geur van de sneeuw daar in de verte. Ik adem het in, die geur van de toekomst, geniet van dat alles – de geur van de lucht, het heldere licht, de rondzwevende vogel, de volmaakte dag. Op de kalender aan de muur van mijn slaapkamer in Brockenhurst, Hampshire, is deze datum met rood omcirkeld. *8 september 1937*. De dag waarop mijn leven echt begint.

Uiteindelijk zet de trein zich, schokkend en rammelend, weer in beweging. We komen langs een groep mensen die langs het spoor staan – mannen in uniform, politieagenten met een verontruste, bedrukte blik. Er ligt iets over de grond verspreid, als stukken smerige, rode lappen, waar ik niet van al te dichtbij naar wil kijken.

Een tijdje blijf ik in het gangpad staan. Ik adem de frisse lucht diep in en denk aan de arme ziel die onder de trein is gestorven. Ik begrijp het niet. Hoe kan iemand zoiets doen? Waarom zou iemand een einde aan zijn leven maken als er zoveel te genieten valt op deze wereld?

2

Ik heet Stella Virginia Whittaker en zolang ik me kan herinneren wil ik pianiste worden.

Mijn moeder probeerde het me uit het hoofd te praten; ze was vroeger een goede pianiste en ze zei dat de piano een harde leermeester was. Als je ook maar één dag niet oefende, werden je vingers al stijf en begon je techniek eronder te lijden. Maar ik wilde het zo wanhopig graag – toveren met mijn handen. Ik drong aan, jammerde, smeekte – tot ze uiteindelijk, toen ik zeven was, lessen voor me regelde.

Ik was een gewetensvolle leerling, ik werkte hard. Op school was ik verlegen en onhandig, zo'n kind dat de meeste mensen niet eens opmerken, en naarmate ik ouder werd, werd ik steeds verlegener. Op de middelbare school moest ik altijd blozen en dacht ik voortdurend dat ik het verkeerde zei; en ik was slungelig, een en al ellebogen en knieën, te hoekig en te onhandig. Door de stoere meiden werd ik gepest – de meiden die slank en sportief waren, die luid en zelfverzekerd spraken en vriendjes hadden, en die niet van boeken hielden. Ze hadden het op mij voorzien en gaven me allerlei bijnamen. Soms sleepten ze me naar de bosjes achter de fietsenstalling, waar ze me tegen de grond drukten en prikten met takken vol stekels.

Al die tijd oefende ik op de piano. Als ik achter de toetsen zat, voelde ik het geluk op me neerdalen, als een mantel van een of andere toverstof, die zich dicht om me heen wikkelde.

Ik mocht op de schoolavond een stuk ten gehore brengen. Ik

speelde de sonate in C mineur van Beethoven, de *Sonate Pathétique* – aanvankelijk bloednerveus en met trillende handen, maar vervolgens vergat ik alles en ging helemaal op in de muziek. Ik herinner me nog dat je een speld kon horen vallen in de aula terwijl ik aan het spelen was. Op zulke momenten wist ik dat ik een stem had gevonden, dat ik door middel van de piano verbazingwekkende dingen kon zeggen, dat mensen luisterden wanneer ik speelde.

Na die ochtend kwam er langzaam een einde aan het pesten.

Mijn lerares, mevrouw Slater, moedigde me aan en nam me mee naar concerten. Toen ik veertien was, nam ze me mee om Dame Myra Hess in het Mayflower Theatre in Southampton te horen spelen. Ik herinner me nog hoe ik naar haar staarde – die onopvallend uitzierende vrouw in haar eentje op de concertbühne, als een smekeling over de toetsen gebogen – en dat er in die grote zaal geen gefluister, gemompel of ademtucht hoorbaar was. Ze speelde muziek waar ik van hield – Chopin, Liszt en haar bekende versie van Bachs *Jesus, vreugde van mijn leven*, en de muziek vulde de hal zoals goede wijn een glas vult. Een muziekstuk lijkt soms net het antwoord op alles: alsof de hele wereld erin vervat is. Aan het einde van elk stuk was het voor het applaus steeds even stil, alsof iedereen even een zuchtje slaakte, een moment van dankbaarheid – om nog even de muziek vast te houden, heel even maar. Om de betovering niet te verbreken.

Dat was wat ik wilde. Ik wilde haar zijn: ik wilde dat soort macht. Meer dan wat dan ook, wanhopig graag.

Mevrouw Slater had zelf les gehad van een legendarische pianoleraar, dr. Zaslavsky van de Weense Academie. Ze had het vaak over dr. Zaslavsky. Hij stamde uit een beroemde muzikale Joodse familie en kwam oorspronkelijk uit Odessa, zei ze. Ze regelde dat ik tijdens een van zijn bezoeken aan Engeland met hem kon samenspelen.

Toen ik, lichtelijk trillend van de zenuwen, bij mevrouw Slater

aankwam, zat hij bij haar in de muziekkamer te wachten. Een kleine, gebogen man, behoorlijk op leeftijd, met een bos wit haar en zijn lichaam krom als een acaciaboom. Mevrouw Slater had me gezegd dat hij artritis had, en ik zag hoe vervormd zijn handen waren en dat hij niet meer kon spelen. Het was vreemd om in zijn oude, gerimpelde gezicht de ogen te zien van een veel jongere man – donker als sleedoornbessen en bruisend van de levenslust.

Ik speelde *April* van John Ireland en een etude van Chopin. Ik vergat mezelf totaal toen ik eenmaal aan het spelen was en voelde alleen maar het vloeien van de muziek, hoeveel hier ook van afhing. Hij luisterde zonder ook maar één woord te zeggen. Toen ik klaar was, zei hij alleen maar: ‘Dank u, Fräulein Whittaker.’ Terneergeslagen ging ik weg. Ik was ervan overtuigd dat het niet goed genoeg was geweest.

Later die dag belde mevrouw Slater bij ons aan, rood aangelopen en helemaal opgewonden. ‘Hij vond je spel prachtig. Práchtig. Hij zei dat je het in je hebt om heel expressief te worden...’ Er ging een golf van warmte door me heen. ‘Maar hij heeft het gevoel dat iets je remt... dat er een bepaalde angst in je zit.’ Meteen had ik het gevoel dat alles instortte, dat er geen hoop was. ‘Hij zegt dat er geen duisternis in je spel is. Dat je je eigen duisternis moet kennen...’ Ze keek even verontschuldiging bij die zo on-Brits flamboyante zin. ‘Hij zou graag willen dat je leerde om meer van jezelf in je spel te leggen. Hij zegt dat je speelt als een getalenteerd kind, niet als een vrouw.’ Natuurlijk vond hij dat, dacht ik: ik ben ook nog maar een kind. Ik weet nog maar zo weinig van het leven, heb zo weinig gezien. Ik schaamde me voor mijn kinderlijkheid.

En toen volgden de woorden die nog steeds in mijn gedachten sprankelen: ‘Hij zou je graag helpen om de pianiste te worden die je kunt zijn. Hij zou je als leerling willen aannemen, op de Academie in Wenen...’

Mijn moeder was natuurlijk bezorgd over de internationale situatie: Duitsland dat zich aan het herbewapenen was, de verschrikkelijke burgeroorlog in Spanje. En ik vermoedde dat ze me

nogal jong vond om van huis te gaan. Maar ze wist dat dit een unieke kans was; ze wilde dolgraag dat ik ging. Er was wat geld van een erfenis van een oudtante: voldoende voor de lessen en de dagelijkse uitgaven, maar niet genoeg voor onderdak. Dus waar moest ik gaan wonen? Ze sprak met familieleden en vrienden, en met mensen van de kerkgemeente, maar niemand kende iemand in Oostenrijk.

‘Stella,’ zei ze op een ochtend. Er zaten paarsige vlekken van de slapeloosheid onder haar ogen. ‘Ik denk niet dat het gaat lukken – ik kan niks bedenken. Het spijt me verschrikkelijk, lieverd.’

Maar ik kon het niet accepteren – om zo dicht bij iets te zijn waar ik zo hevig naar verlangd had, en het dan aan mijn neus te zien voorbijgaan.

‘Er is vast nog iets wat je kunt proberen. Vást. Alsjeblieft.’

Een paar dagen lang leek ze te weifelen, was ze in zichzelf gekeerd. Dan trof ik haar zittend aan de keukentafel aan, terwijl ze haar bril afnam en met haar vingers in haar gezicht wreef, een zenuwtrek die ze had ontwikkeld in de jaren sinds de dood van mijn vader. Alsof ze zich opmaakte om iets te gaan doen wat ze eigenlijk liever niet deed.

Ik trof haar terwijl ze een brief zat te schrijven. Ze keek naar me op en kleine rimpeltjes vormden een vage fleur-de-lis tussen haar wenkbrauwen.

‘Ik schrijf aan Rainer en Marthe Krause – mensen die ik al heel lang ken. Ze wonen in Wenen,’ zei ze tegen me.

Hun namen zeiden me vaag iets. Ik herinnerde me dat toen ik klein was, de familie Krause met Kerstmis altijd een kaart stuurde, en soms een foto van Wenen. Bijvoorbeeld van een groot barokgebouw, geschilderd in de zoete, felle kleur van marsepein. Mijn moeder vertelde me dat de oude gebouwen uit de keizertijd allemaal in precies datzelfde geel waren geschilderd. Maar het contact met de familie Krause moest zijn verwaterd: al jaren kwamen er geen kaarten meer.

‘O! Wat geweldig!’

‘Denk er goed aan, ik kan je niets beloven,’ zei ze voorzichtig. Maar ik was ervan overtuigd dat het zou gaan gebeuren.

‘Hoe ken je ze, Rainer en Marthe?’ vroeg ik haar.

Het was heel even stil, een ogenblik. Ze zette haar bril af en ging met haar hand over haar gezicht.

‘Het was tijdens een huisfeest, een jaar na het einde van de oorlog. Niet lang nadat ik me verloofde met je vader,’ zei ze.

‘Was dat huisfeest op Gillingham Manor?’ vroeg ik.

Ze knikte.

Ik wist dat er een groot huis in Somerset was waar ze soms verbleef; zij en de dochter van het gezin waren op school beste vriendinnen geweest. Ik vond een keer een foto uit die tijd in haar bureau. Ze stond in een rozentuin, terwijl de wind haar haren langs haar gezicht blies. Ze was echt prachtig op die foto. Ik vroeg haar waarom ze hem niet had ingelijst en ze maakte een vaag gebaar, waarna ze zich een beetje van me wegdraaide. ‘Het is allemaal zo lang geleden, Stella,’ zei ze.

Vanaf dat moment was al mijn hoop gevestigd op Rainer en Marthe Krause, deze onbekenden die de gouden draad van mijn toekomst in handen hadden.

Marthe antwoordde meteen; mijn moeder liet me de brief zien. Ik proefde nog steeds iets van een aarzeling bij haar, niet het triomfantelijke dat ik voelde – misschien vond ze het niet prettig om iemand om een gunst te vragen. Ja, ze waren bereid om me in huis te nemen; ik kon hen helpen met oppassen op Lukas, hun zoontje van vier, en hem Engels leren. Het toeval wilde dat ze een Engelse vrouw in huis hadden vanwege Lukas, maar die zou hen jammer genoeg gaan verlaten. Dus het kwam allemaal geweldig goed uit – de brief van mijn moeder was precies op het goede moment gekomen. Dit was een regeling waar iedereen zijn voordeel bij kon hebben...

Ik sprak een vurig dankgebed uit omdat alles in mijn leven precies zo uitpakte als moest; het stralende pad van mijn toekomst ontrolde zich voor me.

Dus daarheen ben ik op weg, de woning van het gezin Krause op de Maria-Treu-Gasse, in Josefstadt, Wenen. En terwijl ik dit denk, is het alsof mijn leven in Brockenhurst – mijn moeder, ons huis, zo veilig en knus, en de bossen, de stille beekjes, de hei geglazuurd met zomerbloemen – alsof al die dingen achter me in de verte verdwijnen, verstild, in een floers van sepia, terwijl ik in de trein naar mijn neonverlichte, stralende toekomst snel.

3

Op het Westbahnhof helpt de man met het bruine jasje me mijn koffer uit de trein te tillen.

‘Veel geluk in Wenen, Fräulein,’ zegt hij.

‘Dank u.’

Ik neem zijn goede wensen dankbaar aan. Ik weet zeker dat ik geluk zal hebben.

Ik ga staan wachten onder de stationsklok, zoals Marthe Krause me heeft voorgesteld.

Het station is groot en indrukwekkend, een en al glas en verguld smeedijzer. Om me heen krioelt het van de mensen – vrouwen in mantels van Perzisch lam, met sieraden om hun polsen en hun hals, zoveel stijlvoller dan de vrouwen in Brockenhurst, die liever gabardine regenjassen en degelijke veterschoenen dragen, zelfverzekerde mannen in pak, die in het voorbijgaan allemaal naar me lijken te kijken. Ik voel een vleugje angst. Ik ben alleen in een grote stad. Stel je voor dat er niemand komt opdagen. Of dat ze al zijn gekomen, genoeg hadden van het wachten en me hier gewoon hebben laten staan.

Langs de muren staan bedelaars. Ze vallen me op omdat ze, net als ik, stil blijven staan en alleen maar om zich heen kijken. Het zijn zigeuners, vooral vrouwen en kinderen; misschien zijn ze van over de Hongaarse grens gekomen. De vrouwen dragen slonzige volantjurken in groen en geel en paars, en een van hen heeft met een sjaal een kind tegen zich aan gebonden. Ze is op een soort louche, verlopen manier mooi. Haar zwarte haar valt loodrecht neer als water en glanst van het vet.

Ze komt direct op me aflopen, alsof ze me al op het oog had. Ze moet hebben gezien dat ik stond te kijken. Er hangt een geur van uien en muffe, ongewassen kleren om haar heen.

‘Ik voorspel toekomst van u, Engelsvrouw,’ zegt ze in gebroken Duits.

Ze heeft een zangerige, hoge stem. Ze weet dat ik Engels ben; ze heeft vast het bagagelabel aan mijn koffer gezien.

‘Nee, dank u, liever niet,’ zeg ik. ‘Echt.’

Ik geloof niet in waarzeggerij. En als het wél mogelijk is, is het dan niet beter om het niet te weten? Je kunt het toch niet veranderen.

Ze grijpt me bij mijn pols en draait mijn handpalm naar boven. Ik heb medelijden met haar, maar ik ben ook een beetje bang.

‘U bent een vreemdeling in deze stad,’ zegt ze.

Ja, denk ik, dat is duidelijk – ze weet dat ik Engelse ben, dat zei ze.

‘Dank u. Maar ik...’

‘Wilt u toekomst van u niet weten, Engelsvrouw?’ zegt ze.

‘Nee, echt, liever niet, bedankt.’

Ik probeer weg te komen, maar dat lukt niet omdat ze me vastheeft bij mijn pols.

‘Dank u, dat was genoeg,’ zeg ik. Zoals mijn moeder zou kunnen zeggen tegen een wat te opdringerige verkoper.

‘Ssst... ik voorspel uw toekomst,’ zegt ze. ‘Luister naar uw toekomst...’

Ze gaat zachtjes met haar vinger over mijn handpalm. Ik hoor het snuivende ademen van de baby. Er loopt een glinsterend straaltje speeksel langs zijn kin.

‘U bent goed met uw handen,’ zegt de vrouw. ‘Wat u met uw handen maakt is prachtig.’

‘Nee, dat lijkt me niet,’ zeg ik tegen haar.

Ik ben opgelucht dat dit klinkklare nonsens is – ik kan niet naaien, kan niets maken, ik naai afschuwelijk lelijke zomen: voor handwerken krijg ik op school altijd het laagste cijfer.